

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет Біології, географії та екології
Кафедра ботаніки

«Формування у майбутнього вчителя педагогічної етики»

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконав: студентка 412 групи
Спеціальності 014.05 Середня освіта
(Біологія)
Освітньо-професійної (наукової) програми
Ботаніка
Чайка Олена Олександрівна

Керівник к.п.н., доцент Щербина Віталій
Юрійович
Рецензент доцент Хворостян Анатолій
Федорович

Херсон 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕТИКИ ЯК НАУКИ.....	7
1.1. Предмет, структура та функції науки.....	7
1.2. Дослідження виникнення професійної етики	11
РОЗДІЛ II. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕТИКИ.....	15
2.1. Морально-етичні засади професійної підготовки вчителя.....	15
2.2. Моральна культура як елемент креативності вчителя	19
РОЗДІЛ III. ЕТИЧНИЙ ЗМІСТ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНО ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	25
3.1. Інноваційні підходи у формуванні професійної етики педагога	25
3.2. Особливості формування педагогічної етики майбутніх педагогів у контексті сучасної парадигми вищої освіти.....	30
ВИСНОВОК	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	39

ВСТУП

Науково-технічний прогрес та сучасний соціальний розвиток суспільства поступово вносять свої корективи у всі сфери людської життєдіяльності, в тому числі і професійної. Це створює можливості для розвитку нових функцій в окремих професіях, змінює та доповнює вже існуючі, підвищує відповідальність людини за виконану роботу, розширює межі творчих уявлень викладача, збільшує значущість його професії для суспільства, що безпосередньо зосереджує увагу на проблемі професійної етики та моралі. Зростаюча динамічність життя зумовлює більш інтенсивний пошук моральних та професійних якостей, оскільки будь-які глобальні зміни в суспільстві створюють нові проблеми, які необхідно врегулювати.

У наш час людина досить добре володіє сучасними технологіями та знаннями, має широке коло різноманітної інформації, це дозволяє розуміти більше відносно не лише своїх потреб, а й потреб та можливостей оточуючих. Кожен педагог має бути як морально, так і етично тактовним, оскільки наслідки його вчинків та професійної діяльності мають визначальне місце в масштабах соціуму. Нажаль на сьогоднішній момент політичний, економічний та духовний розвиток в Україні все частіше стає причиною зниження суспільної моралі, що не може не відобразитися на професійній діяльності майбутніх педагогів. А самі слова «етика», «мораль» сприймаються доволі неоднозначно. Оскільки людина – соціальна істота, вона потребує певних духовних орієнтирів, які дозволяли б збільшувати натхнення, надавали наснагу, визначали подальшу спрямованість її життя на певний вид творчої та професійної діяльності.

У часи середньовіччя цими орієнтирами для віруючої людини були сакральні уявлення релігійного світогляду; для сучасної людини пріоритети дещо змінилися, цінність полягає в пізнанні нового та подальшій діяльності щодо обраного професійного шляху. Для романтика межі ХІХ ст. важливе значення мали особистісний розвиток та невичерпне джерело поновлюваної інформації, яка передбачала подальше буття та естетичну складову світоглядних поглядів.

В ХХ ст. марксистами було вироблено цілу, окрему систему життєво важливих, сенсотворчих цінностей, яка була нерозривно поєднана з матеріальними

ідеями, соціальним протистоянням, предметністю життя людини. Населення здогадувалося, що настане комунізм, а вирішальна роль у політичному житті буде за безмежною правотою вождів та партії, настане соціальна справедливість, а країна виконуватиме визвольну місію. Через цю сліпу віру більшість жертвували своїм життям, страждали. Система зазнала краху наприкінці 80-х рр. минулого століття. Всі почали відчувати вплив важкої духовної кризи. Запанував аксіологічний хаос та невизначеність у всьому суспільстві. Здавна притаманні нашому народові душевність, співчутливість зникають, на противагу їм з'являються недовіра і жорсткість, бажання самоствердитися за рахунок, перейшовши до індустріального суспільства. Озвучення ідей гуманізму щодо філософського та політичного буття не захищає від протиріччя, звернення до джерел інформації є непослідовним та не логічним, а залучення до храму вчорашніх невіруючих людей часто викликає багато сумнівів щодо їхньої щирості та відвертості.

Складні етичні труднощі за своєю природою є, в першу чергу, дилемою певної особи (викладача), від рішення якої залежить основа морального самовизначення суспільства, всієї нації, і в цілому людства. Ця головна проблема етики та моралі дозволяє побачити недоліки, та розширює можливості щодо подальшого їх усунення, і відповідно покращення ситуації у соціумі. Це дозволяє виробити в кожного початкові зародки моральної поведінки, яка основана на свідомості та свободі слова і вибору. Звісно, особливе місце в цьому довгому та тяжкому процесі займає педагогічна спрямованість усіх галузей науки, а також професійна педагогічна діяльність вчителів.

Особливе місце у поліпшенні морального виховання та соціокультурного піднесення дітей та підлітків належить вчителю, а точніше безпосередньо залежить від його моральних цінностей та принципів виховання. Сам шлях вироблення морального збагачення суспільства поєднує в собі абсолютно всі підсистеми виховання, тому що зі збільшенням індустріалізації і відповідно розвитком демократії у суспільному сьогоденні провідне місце починає все частіше займати моральне регулювання відносин у соціумі, на противагу правій нормативній регуляції законодавчими актами. Зміни суспільства щодо демократичності інтересів

громадян потребують від освітньої системи створення найсучасніших технологічних послідовностей для формування моральної культури майбутніх вчителів у відповідності з потребами сьогодення. Загрожують досягненню стабільності суспільного життя соціально-політичні суперечності, що мають місце у нашому суспільстві. Вони поєднані у першу чергу з недостатнім рівнем самосвідомості у суспільстві в різних негативних індикаціях та конфігураціях, в яких провідна роль належить моральній свідомості кожного.

Формування та подальший розвиток моральної культури майбутніх учителів варто розглядати як головну передумову становлення української державності, особливо в сучасному світі, коли загострюються проблеми культурного і духовного відродження України. Щодо педагогічної науки, то перед нею постає очевидна проблема: недостатня теоретична визначеність мети, завдань і змісту морального та етичного виховання молоді. Варто також розглянути питання духовної сфери особистості та соціокультурного розвитку всього населення.

Ключову роль в організації навчального процесу відіграє викладач. Від його моральної та психологічної підготовки залежить весь перебіг процесу навчання. Одне з основних його завдань: удосконалення навчально-виховного процесу щодо підготовки школярів. Майбутнє нашого суспільства потребує на практиці втілення ідей, щодо побудови чесного, демократичного суспільства. На сучасному етапі внесення змін в освітній процес, провідне місце займає вироблення теоретичних та практичних методів формування особистості вчителя у педагогічному колективі, який може самостійно регулювати свою професійну діяльність та поведінку, в умовах відкритості та щирості щодо оточуючих. Саме з цих міркувань виникає необхідність впровадження нових теоретико-методологічних та методичних завдань, які сприяють створенню механізмів моралі. Ці механізми здатні активізувати утворення моральної свідомості та виникнення об'єктивних рішень, думок, побажань та методів щодо вдосконалення праці керуючого освітньою системою.

Система шкільної освіти України має національні традиції щодо формування екологічної свідомості учнів. Майже кожна навчальна дисципліна пропонує

розвивально-виховний природоохоронний матеріал. В Україні активно розвивається законодавча та економічна база регулювання природокористування та природоохоронної діяльності. Але існує проблема неефективності цих засобів стосовно суспільної свідомості. Причини цього явища полягають у безсистемній зміні змісту освіти та подальшій заміні дидактичного підходу до формування змісту освіти.

Актуальність дослідження: шляхи формування та подальшого розвитку у майбутніх вчителів педагогічної етики; доцільність розвитку педагогічної етики як науки в умовах індустріального суспільства.

Об'єкт дослідження: складний та поступовий процес формування у майбутніх вчителів педагогічної етики в контексті сучасно парадигми вищої освіти.

Предмет дослідження: діяльність вчителя, як головного елемента педагогічного процесу, у формуванні педагогічної етики засобами виховання та навчання

Мета: дослідити особливості розвитку та теоретико-методологічні основи формування педагогічної етики

Завдання:

1. проаналізувати методичну та психолого-педагогічну літературу з досліджуваної проблеми
2. дослідити особливості становлення та розвитку педагогічної етики як науки;
3. визначити теоретико-методологічні основи формування педагогічної етики
4. вивчити проблеми формування професійної етики у вчителів
5. проаналізувати вплив розвитку науки та суспільства на діяльність педагога

Методи дослідження: теоретичні: аналіз педагогічної, психологічної та методологічної літератури, порівняння, систематизація

Матеріал дослідження: і його обсяг, використаний для досягнення поставленої в дипломній роботі мети;

Структура дипломної роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та електронних джерел.

РОЗДІЛ I. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕТИКИ ЯК НАУКИ

1.1. Предмет, структура та функції науки

Спочатку визначення термінів «етика» й «мораль» в основному збігалися. Але з плином часу після історичних та культурних змін, мораль більшість почали сприймати як дійсні процеси (споглядання, дослідження явищ природи, оцінка ситуацій з погляду погано чи добре). Етика ж сприймалася як наука, яка вивчає мораль. Отже, мораль (моральність) є предметом вивчення етики.

Поняття «мораль» і «моральність» часто зрівнюються, адже для цього є достатньо причин. Відповідно до праць німецького філософа Гегеля, утверджується поняття моралі як головної системи свідомого буття суспільства, поєднання головних принципів та закономірностей, норм, правил поведінки та взаємодії з іншими. Відповідно моральність завжди розглядалася як втілення цих принципів, правил і норм у дійсній поведінці людини та її стосунках з оточуючими.

В період історичного розвитку спільнота сформувала конкретний, спеціальний засіб для корекції та направлення людської поведінки. Це позитивно вплинуло на суспільство, оскільки не відбувалося розпаду суспільних відносин, а вони навпаки набували нової міцності. Цим засобом зміцнення організаційних установ суспільства виступала мораль.

Головним завданням етики є раціональне та логічне обґрунтування моральних засад та подальше дослідження ціннісних орієнтирів особистості, дослідження її походження, основних закономірностей, та значення для розвитку особистості і суспільства. Етика як наука пройшла довгий шлях, спочатку її вважали частиною філософської дисципліни, вона розширювала свої межі в закономірностях філософських поглядів та ідей, а згодом її стали ототожнювати з практичною філософією. Фундаментом для створення є два основні принципи: реальні події морального життя (дії певних осіб та вчинки соціальних груп) та філософський світогляд. Світогляд не може бути нейтральним, він завжди ціннісно-орієнтований. Тому можна стверджувати, що скільки історичних типів світогляду, філософських напрямів, стільки й етичних шкіл, систем. [10]

Одним із розділів професійної етики є педагогічна етика, яка у контексті педагогічно спрямованої діяльності вивчає природу та завдання, особливості педагогічної моралі, пояснює головні підоснови, норми, закономірності, функції під час процесу навчання. Педагогічна етика має свій предмет. Ним виступають принципи дослідження моралі, свідомості, поведження, професійної діяльності вчителя та його взаємин з учнями, батьками, колегами. Процес навчання (педагогічний процес) — це процес, основними елементами якого виступає сам вчитель та безпосередньо учні, яких він навчає. Без цих двох складових процес неможливий.

Процес навчання не відбудеться без творчої взаємодії обох сторін. Основна мета полягає у становленні особистості людини під час процесу засвоєння духовного надбання суспільства у безпосередніх та опосередкованих формах. У вужчому розумінні відносини вчителя та учня, більш широкому — методи формування освітньої діяльності — показують відносини між соціумом та індивідом, і тому, добре простежується закономірність щодо подальших можливостей прогресу чи регресу суспільства.

Завжди заслуговує поваги та особливої уваги спільнота, яка живе сьогодні, але неодмінно думає про завтра, а особливо про майбутнє своєї нації. Адже саме від цього майбутнього залежить благоустрій кожної держави. Відповідно в суспільстві треба приділяти великого значення саме освітній діяльності та вихованню молоді. Протягом всієї історії розвитку суспільства найважливішим його досягненням є нагромадження та подальша передача підростаючим поколінням головних здобутків. Це відбувається завдяки правильно та чітко організованій пізнавальній діяльності. Головним завданням якої є забезпечення ефективності пізнання та виховання під час безпосередньої взаємодії вчителя з учнями. Шкільні установи — головні суспільні інституції, в яких формується покоління носіїв культури, і відповідно її зачинателів.

Під час педагогічної діяльності головною метою, та засобом досягнення цієї мети виступає моральність. Завдяки цьому здійснюється головна мета школи, та позитивні кінцеві наслідки. Основна спрямованість навчання відбувається на мораль — основу для стійкого підвищення ефективності роботи всіх учасників. Найвища

ефективність досягається лише за умови відповідності форми та змісту. [11]

Діяльність вчителя зобов'язує людину мати певні моральні принципи. Адже він повинен не тільки давати потрібну інформацію учневі з основних та між предметних дисциплін, але й деякі навички направлені на покращення та розвиток інтелекту, а також правильне спрямування пізнавальної діяльності. Тому педагог надзвичайно важливий для дитини, адже він певним чином несе відповідальність за обраний нею шлях. В родині, де зосереджено теплі взаємини, зміст їх безпосередньо наповнений лише почуттям любові. Шкільні заклади — суспільні інституції. В них дитина знаходиться у суспільному житті, де займається цілеспрямованою діяльністю опанування новими знаннями. Ця освіта є головною умовою для подальшого повноцінного розвитку особистості.

Система освітнього процесу історично усталена, має свої правила та закономірності, та покладає на всіх учасників моральні обов'язки. Шкільні установи мають надавати необхідні знанням, відповідно допомагати в організації мисленнєвої діяльності дитини у контексті пізнання. Головне призначення це розвинути інтерес до нового та цікавого, необхідність у постійному нагромадженні інформації та подальшому їх використанні під час практичної діяльності. Засвоєння навичок поглибленої розумової діяльності не зменшує визначальної ролі вчителя під час процесу навчання. Школа дає можливість спілкуватися з однолітками в певних межах та відповідно до соціальних та моральних норм. Дитина в школі — це одна з головних складових життя навчальної установи, а отже, її творець. Найперша можливість створення відносин у суспільстві надається саме в школі, там діти навчаються вибудовувати ці відносини, закріплювати їх, саме тут спілкування опосередковане різними соціальними ролями.

Велика відповідальність в цьому процесі належить вчителю, оскільки він найперший навчає дитину основам. Тому спільнота делегує йому повноваження та має ретельно слідкувати за виконанням цих обов'язків. Звісно для цього необхідна ретельна фахова підготовка та небайдужість, любов до дітей, чуйність та розумна вимогливість. Підготовка вчителя вимагає не лише певний обсяг знань зі свого предмету, а також певні навички та знанням із суміжних дисциплін, для кращої

можливості донести свою методичну підготовку. Важливу роль також відіграє зацікавленість вчителя, та його можливість зацікавити учнів. [12]

Уявлення про навколишнє середовище, яке опановує дитина в освітньому закладі якісно відрізняється від раніше засвоєних та має принципово інший зміст. Тепер дитина для засвоєння інформації може використовувати ще й свої органи чуття. Предметна дійсність матерії покладена в основу знань — це своєрідний світ символів. Певні предмети набувають нових рис та інших значень. Вони виступають не особливими (тобто цілими, а конкретно визначеними).

Для прикладних та гуманітарних дисциплін першочерговим є завдання знайти відповіді на запитання щодо предметних явищ світобуття, визначити їх місце у системі, та зробити багатшим духовний зміст та свідоме бачення світу. Ця дійсність законів природи відображається лише під час процесу пізнання, який органічно поєднує в собі просте та складне. Що стосується емпіричних знань, то шкільним закладам освіти належить особливе місце, адже вони є базисом для подальших змістовних знань, умінь та навичок. Відповідно в цій системі самі знання досягають рівня наукової достовірності, систематичної послідовності та логіки розвитку подій, наступності. Ці події чітко визначені, щодо моральної спрямованості в тій мірі, яка дозволяє дитині глибше осягнути світ символів. [12]

Засоби досягнення кінцевої мети навчання, тобто пізнання дійсності покликані створювати у всіх без винятку учнів активізацію розумової діяльності, і відповідно покращувати процеси мислення. Розвиток здатності сприймати краще та більше інформації, дає можливість користуватися набутими знаннями, які є основою процесу формування наукової свідомості. Під час навчання вона виступає головною метою. Під час педагогічного процесу найскладнішим завданням є формування у дітей пізнавальних образів. Це доволі складна процедура, оскільки дітям іноді буває складно змінювати свої способи сприймання навколишнього світу, тобто важко перелаштовуватися від чуттєвого сприймання до логічних узагальнень. Зазвичай цей процес називається педагогічна творчість, але він поєднаний не з можливістю створення нових знань, а з побудовою нових методів внесення знань у світ. [4]

Головною умовою майстерності вчителя щодо творення пізнавальних образів,

зрозумілих для дітей виступають його змістовні знання не лише зі свого предмету, а й з інших дисциплін. На нього покладена велика відповідальність, викладач має донести до дитини всю різноманітність значень, понять та символів оточуючого світу (природного і соціального). Ця мета якісно здійсниться лише за ґрунтовної та кваліфікованої підготовки, а також майстерності викладача. Це дасть змогу легко змінювати рамки уявлень та межі міжпредметних поєднань, переходити від конкретних понять до абстрактних, і навпаки. Особливість цього прийому не лише в його важливості для обох сторін, а й в можливості поєднання двох рівнів досвіду: індивідуального та суспільного, чуттєвого та логічного, емпіричного та теоретичного.

Сучасна наука набуває стрімких темпів розвитку, через це можливе виникнення певних труднощів щодо її розуміння дітьми. А відтак важлива не лише професійна підготовка вчителя, а й його головне завдання допомогти дітям легше засвоювати науковий матеріал. Народна мудрість: «Вік живи — вік учись» добре показує істину щодо процесу навчання. Адже всього знати неможливо, а сам процес пізнання — безмежний, а зміст знання — невичерпний. Це початкові сходинки на шляху до здобуття знань та освіти в цілому, що допоможе з часом накопичувати отримані знання та використовувати в необхідний момент. Моральна спрямованість процесу пізнання працює лише в тому випадку, коли в дітей виникає необхідність та бажання до майбутнього засвоєння знань. Тобто пізнавальна діяльність має творчо-пошуковий характер. Про успішність взаємодії всіх учасників навчального процесу можна стверджувати на етапі, коли в дитини виникає потреба в пізнанні та накопиченні знань, нової інформації.

1.2. Дослідження виникнення професійної етики

Педагогічна етика як наука оперує двома головними категоріями "добро" і "зло", "моральна відповідальність", "щастя" та вивчає принципи педагогічного гуманізму, оптимізму, колективізму, громадянськості, патріотизму тощо. [13]

У масове використання до сфери педагогічної освіти Л. Шевченко ввела поняття "гармонія" і "краса". Для дидактики, яка допомагає створити гармонійні відносини між дітьми та дорослими головним критерієм виступає краса. Прекрасні

речі та події у шкільному житті і не лише, це те, що викликає задоволення під час обміну інформацією у всіх.

До опосередкованих стандартів у відносинах належать конкретні моральні принципи особи (дітей, учителя, батьків), які залежать від рівня її вихованості, безпосередніх – особистісні цінності вчителя, що проявляються під час спілкування з дітьми і володіння якими є обов'язковим. До професійно важливих якостей відносять: терпіння, доброзичливість, чуйність, рівновага (однакова манера спілкування та поведінки як із "легкими", так і з "важкими" дітьми); делікатність; милосердя; любов до кожного учня. Відношення "вчитель – учень", "вихователь – вихованець" будується на ставленні першого до другого як до унікальної людської особистості з її неповторними якостями, здібностями, специфікою. [6]

Особливості роботи педагога завжди вимагали підвищеного рівня морального та духовного розвитку його як особистості. Звичайно ці вимоги повсякчас виступають як ідеал, до якого треба постійно прагнути. Ідеал педагога: мудра, добра, тактовна, вимоглива, освічена людина, непересічна особистість. Вчитель завжди має бути зразком для наслідування, адже основний засіб виховання це особистість педагога, яку навряд чи зможуть колись змінити найсучасніші технології.

Створюючи головні завдання сучасної педагогічної етики, викладачі, вчителі та вчені одноголосно зазначають, що насамперед важливе теоретичне переосмислення сучасного суспільного устрою щодо вимог до діяльності та самого педагога і його морального обліку. Таким чином викладач повинен мати змістовні знання щодо свого предмету та інших суміжних дисциплін, збільшувати власні знання; любити свою професію; розуміти дитячу психологію, виявляти інтерес до внутрішнього світу дітей та приділяти увагу їх індивідуальним здібностям; бути гуманістом, любити дітей, виявляти принциповість, вимогливість, справедливість і великодушність; бути беззаперечним прикладом для наслідування; ефективно працювати в колективі, активно вести громадське життя. Поруч з обов'язками мають місце і певні вимоги. Особистість викладача має бути забезпечена всім

належним для подальшого розвитку та самореалізації в межах своєї професійної діяльності. [8]

До теоретичних завдань педагогічної етики у сучасному світі відносять: гуманістичне спрямування в педагогічній професійній діяльності; орієнтованість вчителя на моральний розвиток учнів; визначення факторів, які позитивно впливають на формування підвищення рівня моральності у викладача або усунення тих, що сповільнюють цей процес; простеження закономірностей між здобутками моралі у дітей та їх батьків; розвиток гармонічних поєднань між особистими та професійними моральними якостями вчителя; дослідження механізму вдосконалення морально-правових відносин між особистістю педагога і суспільством; усунення проблем, щодо моральної мотивації педагога. Запровадження низки завдань педагогічної етики позитивно впливатиме на моральне виховання учнів та студентів, та самовихованню вчителів, викладачів.

Важливе місце також належить моральному досвіду кожного учня та всіх в цілому, адже в педагогічній професії це завдання суспільно визначене, а його виконання покладено на вчителя. Головне (моральне) завдання школи — створити культуру соціальних відносин, без певних обмежень щодо повсякденного спілкування в ній. Школа повинна дати дитини досвід, щодо створення стосунків в межах етики, моралі та з дотриманням правових норм. Головна мета навчання – це створення особи, яка прагне навчатися та отримувати нові знання. Предметом пізнання є реальність, вміщена в логічних образах науки.

Якщо на уроках творча атмосфера превалює над робочою, то відносини між дітьми легше будувати у формах культурних взаємин. Якщо таке уособлення йде від викладача, він являє собою позитивне відношення до науки, своїх колег та світу, то діти переймають це ставлення; він є реальним носієм культури як процесу. Під створення відносин між оточуючими та світом виникає необхідність в розширенні своїх можливостей, а відповідно і знань. Пізнавальна діяльність стає об'єктивно необхідною. З часом або в результаті недостатньої культури проведення навчання, або заміни чи внесення змін до ідеалу більшість учасників можуть втратити цікавість або потребу у пізнанні. [4]

Основна задача педагога по відношенні до дітей це створення атмосфери співпраці: суб'єкт-суб'єктних зв'язків, мета яких — рух до засвоєння нових знань. Важливе місце займає відтворення цікавих та доступних для дітей форм, які б передавали наповненість та зміст освіти. Атмосфера творчих взаємин надає відчуття наповненості, радості, осмисленості життя. Зміст освіти нерозривно поєднаний з особистістю викладача, адже він головний носій нових знань. Це дає змогу пояснити, чому одні знання викликають радість та задоволення під час їх засвоєння, а інші – роздратування та байдужість. [2, с. 47]

Яким буде шкільне життя у дитини залежить певною мірою від особистості вчителя. Якщо у нього недостатньо професійної, кваліфікованої підготовки, або наявна байдужість до свого предмету та його засвоєння учнями, то він не здатний допомогти розвинути в дитині певні моральні якості, а навпаки вселяє в неї комплекс неповноцінності. Педагог допомагає дитині розвинути вже наявні таланти. Багато відомих людей говорячи про свої надбання часто згадують своїх педагогів, які допомогли відомими особистостями. Колективна взаємодія пізнавального процесу містить в собі ще одну сторону довершення особистості: володіння навичками взаємодії в соціумі. [2, с. 48]

Достовірно підтверджено, що відсутність дисципліни та уваги зі сторони одного учня може поступово розбалансувати роботу у всьому класі. Талант вчителя полягає не у вичитуванні порушника дисципліни, а вмінні легко перевести розмову від порушника до свого предмету, тобто налаштувати дітей сприймати значно цікавішу інформацію, ніж недоречні висловлювання порушника спокою. Але не варто також залишати зовсім без уваги недоречну поведінку учня.

Зауваження необхідно висловлювати в рамках культурних взаємин. Тому не варто підвищувати голос, чи недоречно критикувати дитину, достатньо дотепного жарту, який розвіє неправильну поведінку, але не образить та не порушить людську гідність. Це дасть змогу зберегти у класі атмосферу доброзичливих відносин. Вони досить важливі для психологічного комфорту всіх учнів.

РОЗДІЛ II. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕТИКИ

2.1. Морально-етичні засади професійної підготовки вчителя

Рівень моральної культури вчителя є фундаментом для подальшого засвоєння педагогічної майстерності та загального професійного самовдосконалення. Це зумовлено декількома обставинами. Культура моральних норм вчителів є складовою частиною духовного надбання суспільства, а студенти повинні розширювати та збагачувати її соціокультурний зміст. Розвиток моральних якостей особистості вчителя дає змогу на більш вищому рівні відноситися до наукових надбань людства та духовних знань, які є безцінними. [5]

Термін "моральна культура" має досить глибокий зміст. Він дозволяє розглядати виховання особистості не як один з напрямків загального виховного процесу, а як цілісний інтегрований складний шлях повноцінного розвитку і становлення соціалізованої особистості. "Стратегія виховної дії щодо розвитку особистості студента, — зазначає І. Д. Бех, — має вибудовуватись із основного соціокультурного постулату сучасності. Головною справою людства, нормою його життя виявляється вирішення моральних проблем. [1, с. 14]

Демократизація суспільного життя вимагає розширення морально-духовного, художньо-естетичного, ідейно-політичного та релігійного плюралізму студентської молоді. Цю тенденцію можна розглядати як цілком закономірну в умовах відкритого демократичного суспільства. Але, водночас, світоглядне і ціннісно-орієнтаційне розшарування студентів в умовах соціальної нестабільності містить в собі певну соціально-політичну напругу і морально-етичну невизначеність. [1]

Тому проблема інтеграції студентів в сучасному державотворчому процесі на засадах загальнолюдських морально-духовних цінностей, які відпрацьовані багатовіковим розвитком прогресивної світової думки набуває все більш високої соціальної значущості. Вчитель має уособлювати в собі інтелектуальний, найбільш прогресивний морально-духовний і соціокультурний потенціал майбутнього українського суспільства. Від того, яку світоглядну і ціннісно-моральну орієнтацію отримають студенти педагогічних спеціальностей в умовах вузівської освіти,

залежить розвиток демократичних державотворчих, процесів. У сучасних розробках проблем суспільної моралі і морального виховання пріоритетними напрямками є визначення системи зв'язків між моральним розвитком особистості і суспільства в цілому. Тому основним виховним завданням вищої школи є виховання особистості, здатної до морального самовдосконалення і автономної саморегуляції своєї діяльності і поведінки, яка не може бути підвладна впливу стихійних або цілеспрямованих деструктивних соціальних чинників. Це досягається завдяки розвитку високої особистої моральної культури вчителя під впливом науково виважених цілеспрямованих навчально-виховних технологій.

Виховання необхідно розглядати як "специфічний регулятивний процес, метою якого має бути доведення поведінки людини у відповідність до вимог суспільства... Не завжди соціальне регулювання є вихованням, але будь-яке виховання... — це особливий регулятивний процес. Специфіка цієї форми регулювання полягає в тому, що вона створює внутрішні механізми саморегулювання. Виховна робота — це управління змінами, що відбуваються в особистості під впливом регулювання її діяльності... Моральне виховання не лише регулюючий механізм, а й регульований і керований об'єкт". [38, с. 8-9]

Поява нових педагогічних вимог щодо процесу освіти не обмежується лише правилами та прийомами, які зосереджені лише на досягненні дидактичної мети. На рівні зі спеціальними заходами підготовки вища школа має створити духовно багату, інтелектуально розвинену особистість, яка здатна приймати виважені рішення у складних ситуаціях.

Втілення поставленої мети в сучасних реаліях здійсниться лише через розвиток у майбутніх педагогів домінуючих та важливих моральних якостей. Покращення етико-психологічної підготовки педагогів, дозволяє впливати та регулювати систему моральних відносин на всіх етапах педагогічного процесу. Об'єктивною потребою удосконалення всієї системи освіти є покращення «здорової» атмосфери у шкільному колективі. Особливе місце належить вчителю, адже від його підготовки та професійних здобутків залежить налагодження відносин у колективі, і відповідно продуктивність взаємної праці. Педагогіка вищої школи

все більше вивчає проблеми формування знань, вмінь і навичок студентів відповідно до вимог їх майбутньої професії. Через це менше уваги приділяється дослідженню виховних та формуючих завдань з підготовки вчителів. [15]

У дидактиці можна виокремити два основні підходи до формування та структуризації змісту освіти: суспільно-центрований та дитино-центрований. У їх основі лежить співвідношення інтересів суспільства та окремо людини. У країнах з високим рівнем соціально-економічного розвитку (країни «великої сімки») переважає дитино-центрований підхід. Оскільки головне завдання вчителів, полягає у формуванні та розвитку вільної, духовно багатой особистості. Реалізація цього підходу здійснюється завдяки гнучкій системі навчальної діяльності. Це забезпечує демократичні умови для повноцінного спілкування всіх учасників освітньої системи. Кожен підхід підлаштований під освітню політику окремих країн та реалізується відповідно культурних рис.

Щодо моральних якостей вчителя, можна стверджувати що, чим вони вище, тим вища моральність самого педагога, і навпаки. Моральні якості, які притаманні вчителю дозволяють йому зростати не лише у професійному, а й у особистісному плані. «Мораль та моральність у поєднанні доповнюють сферу людських потреб, залежно від умов життя, та відрізняються між собою, якщо умови змінюються». «В моралі підкреслюється теоретичні здобутки, абстрактно виражені», бачення морально досконалого суб'єкта зумовлене розвитком особистих якостей, а в моральній культурі — поступовий процес морального розвитку людини і суспільства, реальний рівень їхньої моральної зрілості. [35, с. 14-17]

Ставлення викладача до самого себе, оточуючого світу та найближчого кола спілкування є основою його моральної культури. Регулювання відносин здійснюється виключно в межах етичних та правових взаємин. Всі соціальні відносини безпосередньо поєднані з моральною культурою особистості вчителя. Виходячи з цього, правова, економічна, політична, екологічна, фізична культура є важливими складовими частинами моральної культури вчителя, оскільки всі соціальні відносини опосередковуються моральними відносинами. [33, с. 14]

Головним фактором для реальної оцінки розвитку моральної культури вчителя

виступають його дійсні вчинки в різних ситуаціях. До таких належить відстоювання своїх інтересів на загальнодержавному рівні та сприяння збільшенню суспільного блага, відстоювання справедливих відносин між суб'єктами діяльності, чуйність і такт по відношенню до інших.

Не можна не зазначити, що моральна культура нерозривно поєднана з художньою. Адже, як відомо, здатність бачити прекрасне, сприймати його в мистецтві, літературі є важливим показником духовного та морального розвитку особистості педагога. Це позитивно впливає на процес навчання, оскільки така людина здатна краще контролювати свої вчинки та регулювати поведінку і відносини з оточуючими. Підґрунтям для духовно багаті особистості є розвиток естетичних потреб та почуттів, та можливості творити у відповідності до законів краси. Вся діяльність безпосередньо набуває естетичного спрямування.

Розвиток моральної культури особистості полягає у підпорядкуванні особистих інтересів студента вимогам суспільства. Тобто створюється певна гармонія між відносинами у суспільстві та особистими бажаннями індивіда. Певні обмеження зі сторони суспільства щодо професійної діяльності вчителя можуть йти всупереч його особистим інтересам, через це можливе певне пригнічення його поглядів, як наслідок це примусова неетичність, яка не має нічого спільного з ідеями загальнолюдської гуманістичної моралі. [33, с. 25]

Духовно та морально багата особистість прагне наслідувати усталені моральні відносини у суспільстві, оскільки вони є здобутками соціально-культурного досвіду та системи соціальних цінностей. Вони необхідні та корисні, оскільки впливають на прогрес суспільства та покращення відносин. Важливим елементом моральної культури вчителя є його моральні орієнтації як складова частина моральних уявлень і переконань. [9, с. 54-57]

Варто зазначити, що серед основних елементів моральної культури особистості провідне місце належить культурі морального мислення, єдності моральних почуттів та переконань, що дають можливість робити правильну оцінку своїх вчинків по відношенню до інших та добре орієнтуватися в системі моральних цінностей. Це дозволяє краще засвоїти моральні форми управління своїм

громадським і індивідуальним життям. Досліджуючи моральну культуру А. Титаренко дійшов висновку, що в моралі міститься аксіологічний зміст культури.

Подолання проблеми щодо формування моральної культури вчителя у системі соціальних і моральних відносин вимагає більш ретельного дослідження закономірностей розвитку моральної культури спілкування, задля усунення можливих недомовленостей та непорозумінь, які можуть виникати в разі розбіжності системи ціннісних орієнтирів. У разі недостатньої культури спілкування може погіршуватися моральне самопочуття та внутрішня саморегуляція поведінки вчителя. Для подолання морально-психологічних труднощів, що виникають при низькому рівні моральної культури спілкування «важливе формування таких елементів моралі і моральної культури поведінки особистості».

В межах навчально-виховного процесу виникає проблема узгодження моральних відносин під час спілкування. Це залежить від багатьох аспектів, зокрема стереотипу сприймання іншої людини, який виник під впливом попереднього досвіду, здатності до об'єктивної морально-естетичної оцінки вчинків інших. Провідним завданням виступає здатність студента подолати в собі гнів, почуття неприязні, агресивності, зневаги, образи до іншого, що можливе лише за умови розвитку в нього великодушності, альтруїзму, безкорисливості, які, в свою чергу, утворюються на засадах гуманістичного виховання. [17]

2.2. Моральна культура як елемент креативності вчителя

Досить актуальним на сьогодні є питання щодо відповідності моральних якостей вчителя та його творчої креативності, оскільки він виступає головним носієм моральної культури суспільства. Це важливе питання, оскільки у гармонійно розвиненій особистості всі складові мають бути гуманістично-орієнтованими, а сама людина має бути активним учасником соціального життя. Додає інтересу до особи викладача та його професійних якостей рівень розвитку творчих здібностей. Нагального виявлення закономірностей потребує відповідність вмінь та навичок викладача по відношенню до його креативності.

В нас час творчість, яка не обмежується етичними міркуваннями може

наносити більше шкоди, ніж блага. Соціальний досвід показує багато зразків, коли здобутки талановитих людей використовувалися не задля збільшення суспільних благ, а виключно для розвитку науково-технічного прогресу. Негативним прикладом цього є безпосередня розробка та вдосконалення засобів бактеріологічної та біологічно зброї, які використовуються для масово знищення людей. Збільшення виробничих потужностей багатьох підприємств вже призвело до утворення озонових дір в атмосфері, та зміні клімату на планеті. Всі ці небезпечні речовини накопичуються в продуктах харчування, а потім в організмі людей і завдають великої і часто непоправної шкоди. [34, с. 67]

Врегульовані суспільством норми та правила поведінки, закони моралі пронизують всю систему відносин у суспільстві, охоплюють всі без виключень сфери життя людини, зокрема і професійну. Творчий потенціал вчителя залежить від соціально-культурних умов, та спрямований на розвиток інтелектуальних здібностей та морально здорового підростаючого покоління. Основною критерієм, за яким можна проводити оцінку конкретної педагогічної діяльності вчителя є наслідки, до яких вона призводить певну підростаючу особистість.

З точки зору етичних міркувань, творчий потенціал вчителя здійснюється шляхом аналізу та виявлення основних моральних та соціально-необхідних цілей і завдань з удосконалення системи освіти у відповідності до найбільш актуальних проблем становлення суспільства. Це питання ще не досить розроблене провідними науковцями. Особливу увагу в цьому питанні займає методологія та аналіз проблеми, які здатні впливати на розвиток творчої активності вчителя. [34, с. 69]

Соціально-етична спрямованість творчої діяльності вчителя полягає в тому, що вивчаючи творчу спадщину своїх попередників, він прагне зробити більш сучасні методи для покращення педагогічної системи та технологій. Цей процес набуває більшого значення, оскільки за основу взято попередній набутий досвід та знання минулих поколінь. Протистояння між існуючим і належним є головною рушійною силою науково-технічного і соціально-культурного прогресу суспільства. Здатність розуміти це протистояння є стимулом для подальшого розвитку творчої активності педагога. Неабияку роль у розвитку здібностей педагога займає рівень

його морально-етичної культури мислення, адже це дає змогу оцінити багато речей, з точки зору їх необхідності та зрозуміти функціонування соціально-педагогічних процесів і підсистем. [1, с. 70]

На посилення творчого характеру професійної діяльності вчителя значною мірою впливають соціально зумовлені моральні мотиви: почуття обов'язку, любов до професії, бажання творити добро, прагнення до самоствердження і набуття певного соціального статусу, до визнання успіхів з боку оточуючих і громадськості, прагнення працювати за законами краси, бажання відчувати моральне задоволення від результатів своєї праці. Навички саморегуляції дають вчителю змогу більш якісно оцінювати, контролювати і усвідомлювати свої потреби, піддавати їх етичній сегрегації у відповідності до інтересів інших.

Саме так можна досягти єдності та гармонійного поєднання між основними етичними складовими на шляху саморегуляції творчої діяльності і поведінки вчителя. «Експериментально підтверджено: розумові здібності виявляються, лише відбиваючись від мотиваційної сфери особи, яка їх стимулює, або гальмує їх здійснення. Кожній людині притаманна певна система мотивів». [7, с. 26]

Головне місце у структурі особи займає мотивація, спрямована на виконання певних завдань задля досягнення кінцевої мети. Вона зумовлює її спрямованість, характер, емоції, здібності, діяльність, соціальні ролі й установки, впливає практично на всі психологічні процеси. Розуміння вчителем своїх соціальних і моральних потреб сприяє покращенню творчої діяльності та мотивує для нових, більших досягнень. [2, с. 72]

Збільшення попиту на великий вибір соціальних потреб напряму залежить від соціального та індивідуального розвитку кожної особистості. Також є певний вплив та залежність від речей, які займають найбільше місце та мають найвищу цінність в житті людини. Це відіграє важливу роль для розвитку у майбутнього спеціаліста великого потенціалу, спрямованого на досягнення професійних вершин. Цей процес досить складний та тривалий. Оскільки потрібно вибудувати систему цінностей, яка займатиме пріоритетне місце в житті майбутнього викладача постійно, а не тимчасово. Це мають бути духовні здобутки не одного покоління діячів науки та

мистецтва, та праці відомих вчених зі всього світу. Адже розвиток має бути не тільки всебічним, а й всеосяжним. Тому варто брати до уваги професійний досвід передових країн. А. Маслоу зазначає: «цінністю є визначення більш "високого духовного життя", бо "сущє" співпадає з "належним", факт з цінністю, світ, яким він є, який описується і сприймається, стає тим же, що світ, який цінять і якого бажають. Світ, який є, стає світом, який має бути.» Велика відповідальність покладена на вчителя, як творця величної місії. Адже він має проводити підготовку творчих та морально досконалих особистостей. [28, с. 170]

Зміст сучасної освіти вимагає від вчителя не лише розвитку свої творчих здібностей та потенціалу, але й залучення до такої діяльності всіх без винятку учнів. З цього погляду виникає питання щодо методологічної орієнтованості викладача. Постає питання про можливість педагогічної творчості та уяви. Як найвищого ступеня досягнень у професійній діяльності. Кожен виклад самостійно виробляє свої правила для якісного засвоєння учнями навчального матеріалу, але за рекомендаціями та орієнтацією на профільне міністерство. Процес творчого пошук доволі складний, у шлях яким по ньому будуть рухатися школярі обирає кожен викладач окремо. Основні методологія для втілення творчих надбань вчителя полягає в критеріях доцільності і раціональності його діяльності по відношенню до самої людини, певної соціальної спільноти і до всього людства.

Для розвитку ціннісно-орієнтаційної спрямованості творчих надбань педагога необхідно розуміти яке місце займає праця в його житті, та як він до неї відноситься. Адже без певних установок щодо трудової та професійної діяльності неможливий подальший розвиток та різко знижується ефективність і працездатність. З огляду на результати дослідницьких бесід, серед більшості студентів поширена думка про те, що праця не є пріоритетною соціальною цінністю. Таке бачення світу змушує споживче відноситися до цінностей марального та духовного світу.

Питання особистісно-регулятивних механізмів у творчій діяльності особистості ще мало вивчена, але з цього питання вже є певні напрацювання. Аналізуючи цю проблему І. П. Калошин виокремив декілька груп механізмів творчої діяльності та поєднав їх з пошуком невідомого за допомогою механізму

аналізу через синтез, взаємодії інтуїтивного і логічного започаткувань, евристичних прийомів і методів пошуку нового та механізму асоціації. Тому саморегуляція творчої діяльності вчителя пов'язана з розвитком його моральної та духовної культури, які підвищують розумові здібності та навчають дисципліни. Також вплив на цей процес має і характер майбутнього педагога, розвиток його свідомості, яка більше мотивує до нових творчих планів . [20, с. 31-43]

Постійна оцінка результатів своєї діяльності, самоаналіз, самоконтроль і самооцінка дають уявлення та розуміння стосовно подальших дій у професійній сфері. Отже викладач може проявляти більшу гнучкість, мобільність і швидкість для регуляції та розвитку своєї інтелектуально-творчої діяльності. Ці навички необхідні студентам. В подальшому вони дозволять більш чітко усвідомлювати свої сильні та слабкі сторони. Тому оволодіння студентом навичками самоаналізу, самооцінки і саморегуляції діяльності, використання логічного, відпрацьованого психологічного інструментарію та сучасних педагогічних технологій дасть можливість оцінити та більш якісно впливати на внутрішні морально-регулятивні механізми своєї поведінки і творчої діяльності.

До передумов розвинення педагогічних здібностей належать: загальна культура емоцій, домінування морально-естетичних почуттів над суто психічною сферою, високий рівень моральної самосвідомості і рефлексії, вміння керувати власним емоційним станом, високий рівень моральної мотивації поведінки та вольових якостей. Провідна роль належить самосвідомості, та бажанню людини дивитися на свої вчинки зі сторони, робити їх оцінку, створювати дружні стосунки з оточуючими, та якісно долати всі негаразди та проблеми. Процес утворення у майбутнього вчителя педагогічних та творчих здібностей під час оволодіння професією у багатьох науково-методичних працях описаний з точки зору оволодіння формальними знаннями, вміннями і навиками, що пов'язані з елементами педагогічної техніки і акторської майстерності. Реалізація цих планів унеможлиблюється за відсутності у вчителя внутрішньої морально-духовної культури, інтелектуальної та художньо-естетичної привабливості. [12]

На розвиток креативності у педагога безпосередньо впливає рівень розвитку

його морально культури. А сам процес утворення цих якостей за своє природою складний та багатогранний, оскільки відбувається активізація внутрішніх прихованих механізмів професіоналізму та відношення до роботи і колег. Розвиток творчого потенціалу потребує зусиль від особистості, а в подальшому дає змогу зростати як у духовному, так і в особистісному плані.

В системі загальної середньої освіти досі немає чітко правил та законів щодо моральної компетентності викладача. Згідно з даними щодо аналізу сучасної педагогічної практики, оцінка успішної викладацької роботи, насамперед, визначається за формальними показниками, які носять дидактичний характер, а отже не беруться до уваги елементи моральної культури, загальної вихованості та рівень вихованості і соціалізації учнів. Самі показники задля стимулювання педагогічної діяльності мають бути провідними в розбудові системи освіти у відповідності до сучасних соціально несприятливих умов. Це дозволить знайти більш дієвий підхід для досягнення прогресу не лише у розвитку творчих здібностей педагога, а й для залучення до освіти більшої кількості студентської молоді. Адже з огляду на сучасні соціологічні дослідження переважна більшість студентів досі не визначилася до яких дисциплін у них більший інтерес. [2]

РОЗДІЛ III. ЕТИЧНИЙ ЗМІСТ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

3.1. Інноваційні підходи у формуванні професійної етики педагога

Входження України у світове співтовариство актуалізує проблему готовності суспільства і особистості до змін в усіх сферах життєдіяльності. Ключовою характеристикою постіндустріального суспільства є зростання ролі людського потенціалу, індекс якого на сьогодні є визначальним фактором у розвитку країни. Тому пріоритетним завданням вищої професійної освіти стає розвиток у майбутнього фахівця таких якостей і здібностей, які б дозволили йому успішно адаптуватися до швидкозмінних конкурентних умов, з готовністю сприймати й реалізовувати інновації, створювати якісно новий соціальний простір.

Стратегія освітянської політики у галузі професійної підготовки спрямована на реалізацію інноваційної функції сучасної вищої школи як соціального інституту, що передбачає оновлення соціальних цінностей і норм шляхом відпрацювання нових та використання прогресивних цінностей із світового освітнього досвіду, адекватних до соціально-історичних умов України. [26, с. 59-60]

Проблеми виховання, освіти і розвитку молодого покоління набувають особливого значення, оскільки доля людства залежатиме від розвитку духовної і моральної сфери людства. У цих умовах професійна педагогічна діяльність учителя як носія духовних цінностей, спадкоємця поколінь покликана сприяти утвердженню гуманної, демократичної особистості, здатної до саморозвитку.

Розвиток педагогічної науки потребує вивчення і впровадження сучасних технологій та нових методів навчання молоді. Інновації в освіті є закономірним явищем, динамічним за характером і розвивальним за результатом, їх запровадження дозволяє вирішити суперечність між традиційною системою і потребами в якісно новій освіті. Суттєвою ознакою інновації є її здатність впливати на загальний рівень професійної діяльності педагога, розширювати інноваційне поле освітнього середовища у навчальному закладі. [8]

Запровадження освітніх інновацій у другій половині ХХ століття зорієнтоване на необхідність відповідати виклику суспільних трансформацій, полікультурних

тенденцій в освіті. Нові ідеї зосереджені навколо проблем формування у педагога особистої відповідальності за позитивні зміни в освіті, подолання суперечностей між темпами соціально-культурного розвитку школярів та потребами сучасного суспільства, активізації соціально-педагогічних процесів для підвищення якості освіти. Головним інноваційним потенціалом будь-якої країни є спеціалісти у галузі освіти, передусім педагоги.

Саме вчителі перебувають в основі всіх професій, працюють з учнями на всіх освітніх маршрутах, забезпечують неперервність освіти впродовж усієї життєвої траєкторії, створюючи умови для функціонування «соціального ліфту». Світова тенденція підвищення потенціалу спеціалістів освіти пояснюється переміщенням конкуренції держав у сучасному світі у сферу освіти. Конкурентоздатними стають країни, спеціалісти яких усвідомлюють потреби своїх держав, а спеціалісти освіти є однією з ланок в управлінні державою, оскільки керують процесами формування людського потенціалу, використовуючи при цьому переваги національних систем освіти. [15, с. 62-91] Таким чином, професійна діяльність педагога та її результат мають бути оцінені з позицій моральних інвестицій, прикладів морального ставлення до різних суб'єктів навчально-виховного процесу.

У середині ХХ століття глобальну кризу у відносинах суспільства і природи, людство змушене було звернути головну увагу на відносини між людьми у штучно створюваному середовищі. Становлення і розвиток інформаційного суспільства перетворилося на глобальний світовий процес формування ноосфери.

Визначальними рисами інформаційного суспільства виступає зростання значущості професіоналізму, а оскільки багато професій набувають якісно нового змісту, виникає необхідність конкретизації, ускладнення і доповнення професійних кодексів моралі, підвищення моральних вимог до різних видів професійної діяльності. По суті професійна етика в постіндустріальному суспільстві переводить етичні проблеми зі сфери повчальних міркувань про належне у сферу суперечливого людського існування. У постіндустріальному суспільстві на передній край цивілізаційного розвитку виступають гуманітарні та суспільні науки, що дають знання про закони соціального розвитку в його системному вимірі, зміст сучасного

антропоцентризму, що визначає місце і можливості людини у сучасному світі.

Фахівці, які відповідають вимогам розвитку інформаційного суспільства, повинні вміти не тільки створювати складні і надскладні технічні системи, постійно нарощувати матеріальний і духовний потенціал, а й вміти грамотно і ефективно в інтересах людської спільноти, а не особистої користі, керувати створеними величезними ресурсами. У цих умовах професійна етика відіграє першорядну роль у регулюванні суспільних відносин людей як надскладної системи, безпосередньо зачіпаючи проблеми соціального ідеалу, змісту духовних цінностей, культури в цілому. [11]

Поглиблення поділу праці і розвиток спеціалізації у постіндустріальному суспільстві, супроводжуючись диференціацією і постійним ускладненням професійної діяльності працівника, визначає зростання числа видів трудової діяльності, необхідність врахування нових умов при розробці сучасних систем моральних вимог. Різні види професійної етики зумовлюють специфічні особливості трудової діяльності фахівця, характер і умови його праці, місце і значення даної професії у системі трудових зв'язків і відносин.

Професійна етика в даний час виходить у своєму змісті на якісно новий рівень, визначаючи зміст будь-якої професійної праці. У педагогічній етиці виділяються такі її підвиди як етика педагогів загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів вищої школи, педагогів дошкільного виховання, вчителів спеціальних навчальних закладів та ін. Виділення видів і підвидів професійної етики свідчить про різноманіття нормативних вимог до фахівців, про необхідність врахування специфіки моральних відносин не тільки у кожній конкретній сфері професійної праці, але і в її специфічних підрозділах. [14]

Однак це не виключає наявності у них загальних професійних моральних норм, що відображають об'єктивні вимоги до професійної діяльності особистості у сучасному суспільстві і виступають як керівні начала, правила, зразки на основі загальноприйнятих етико-гуманістичних ідеалів. В інформаційному суспільстві потрібні професіонали, які володіють широкими знаннями у галузі своєї трудової діяльності, мають уявлення про стан справ і у суміжних ,і в суспільному

виробництві в цілому, активні та ініціативні працівники, наділені відповідальністю, працьовитістю, дисциплінованістю, чесні і творчо орієнтовані фахівці.

Педагоги – головні відповідальні за якість створюваних духовних продуктів в особистісних новоутвореннях випускників загальноосвітніх і вищих навчальних закладів на конкретних етапах освітніх маршрутів. Тож їх професійна підготовка має спрямовуватися на становлення високого рівня професійної та етичної компетентності. Водночас педагогічна освіта спрямована на формування нових життєвих установок особистості, професійну підготовку сучасної генерації учительських кадрів, морально вихованих, які можуть самостійно приймати відповідальні рішення в ситуації вибору, прогнозувати їх можливі наслідки, які здатні до співробітництва і яким притаманна мобільність, динамізм, конструктивність, розвинене почуття відповідальності за долю країни. [18, с. 39]

Водночас виникає ряд суперечностей між традиційними підходами у організації навчально-виховного процесу у вищих професійних навчальних закладах і новими соціально-економічними вимогами суспільства, серед яких: суперечність між об'єктивною необхідністю високого рівня духовної творчості педагога та відсутністю соціально-економічних умов для її забезпечення ; суперечність між свободою духовної творчості педагога та її політизацією; суперечність між змістом духовних цінностей особистості та формами їх забезпечення; суперечність між декларованими і гарантованими можливостями вияву духовної творчості педагога; суперечність між нагальними потребами розвитку духовної творчості особистості педагога та недостатнім науково-методологічним і методичним їх забезпеченням.

Нагальною стає проблема розробки професійних етичних кодексів педагогічної діяльності. Постіндустріальне суспільство як якісно новий етап у розвитку професійної етики визначається не тільки ускладненням змісту моральних норм та вимог і зростанням відповідальності за їх виконання, а й появою, розробкою та впровадженням професійних моральних кодексів. Кодекси представляють собою звід моральних і етикетних норм, сукупність моральних вимог, обов'язкових для виконання кожним членом колективу. [4, с. 18-20]

Зокрема, у кодексі професійної етики вчителя, розробленому І.І.

Чернокозовим, поставлено вимоги до вчителя як особистості. Кодекс містить норми педагогічної моралі, а також рекомендує узагальнені моделі поведінки у типових для педагогічної праці ситуаціях. Як зазначає автор, ці узагальнення відповідають соціальним і моральним ідеалам моделі поведінки; водночас вони є не рецептами, а лише своєрідними орієнтирами, що стимулюють творчість учителя в конкретних ситуаціях.

3.2. Особливості формування педагогічної етики майбутніх педагогів у контексті сучасної парадигми вищої освіти

У процесі еволюції університетської освіти сформувалися її історично змінні парадигми, кожна з яких утворилася в залежності від домінування в певну історичну епоху ідеального уявлення людини про універсальне знання.

Термін "парадигма" був запозичений педагогікою з філософії, де це поняття має декілька дефініцій. В античній і середньовічній філософії воно характеризувало галузь вічних ідей як прототип, зразок, відповідно до якого Бог - Деміург створює світ. Відомо, що термін "парадигма" вперше запропонував позитивіст Р.Бергман. Проте пріоритет у вживанні й поширенні цього терміну належить Т.Куну, який в книзі "Структура наукових революцій" (1962) обґрунтував сутність парадигми як сукупності фундаментальних знань, цінностей, переконань і технічних прийомів, що сприймаються за зразок наукової діяльності.

У сучасній науці термін "парадигма" визначають як систему теоретичних, методологічних і аксіологічних установок, що приймаються за зразок вирішення проблеми всіма членами наукового співтовариства. У 90-х рр. ХХ століття цей термін став постійно використовуватися в педагогіці, набув педагогічного значення.

Глобальні трансформації другої половини ХХ століття призвели до кардинальних змін традиційних відносин «людина й природа», «людина і суспільство». Економічні політичні, екологічні кризи сприймаються як своєрідний переддень великомасштабної кризи. Формування стратегії в загальнопланетарному масштабі стає практично головною умовою виживання. У такій ситуації значно розширюється поле діяльності вищої школи й пропонується не тільки готувати

фахівців у традиційних сферах діяльності, але й формувати контури цивілізації здатної розробляти й реалізовувати цю стратегію.

Принципово нове становище вищої школи обумовлюється необхідністю реагування на загальносвітові тенденції, пов'язані з орієнтацією системи освіти на потреби інформаційного суспільства. Вища школа поступово перетворюється на повноправного суб'єкта ринкових відносин, що стимулює трансформацію структури, зміну функцій, знаходження нових джерел фінансування, пошук нових методів навчання й контролю знань. [10]

Сучасна вітчизняна педагогіка виявилася затиснутою в тісні рамки позитивізму й релятивізму. Завдання на сьогодні полягає в тому, щоб за можливістю перебороти ці крайнощі які згубно позначаються на системі освіти, і як наслідок - на особистості. В умовах інтеграції наукового знання, яка дедалі поглиблюється існуючий розподіл вищої освіти на гуманітарну, природничу й технічну виявляється вразливим. Питання не зводиться лише до організаційних аспектів. Він вписується в проблему більш широку який внесок повинна й може внести вища школа в розвиток культури й духовності, яка її культуро-творча місія. [6, с. 45]

У будь-якому суспільстві, у всі часи освіта мала величезне значення. Закладання основ знань про світ, моральне виховання, забезпечення націй освіченими людьми, формування повноцінної національної самосвідомості - все це й багато чого іншого пов'язано зі сферою освіти. Але завдання освіти - збереження й передача з покоління в покоління основних світоглядних і духовно-моральних цінностей народу, без яких немає ні народу як культурної цілісності, ні окремих членів як його повноправних і гідних представників.

Одним з найбільш важливих принципів гуманістичних систем виховання виступає принцип особистості. Недостатня розробленість шляхів виховання та формування ціннісно-духовних настанов особистості та плюралістична невизначеність самих ціннісних орієнтирів на сучасному етапі визначають актуальність дослідження змін в духовній сфері особистості, що відбуваються в умовах сучасного інформаційного суспільства та шляхів подолання духовної кризи особистості, які може запропонувати система вищої освіти. [4]

Одне із завдань вищої освіти, що постало на сьогодні, полягає у встановленні основних наслідків дегуманізації сучасного суспільства внаслідок глобалізації, у з'ясуванні шляхів відродження духовності особистості та визначенні основних проблем та завдань вищої школи на основі принципу людиноцентризму.

Найбільш яскраво кардинальні трансформації виражені в засобах комунікації, технічних можливостях інформування, галузі надання послуг тощо. XX століття принесло великі динамічні зміни, які кардинально видозмінили світ. Стрімке й перманентне прискорення й відновлення стали провідними характеристиками сучасного життя індустріальних суспільств. Науково-технічні революції зробили їх надзвичайно динамічними системами, стимулюючи радикальну зміну соціальних зв'язків і форм людських комунікацій. [11]

У сучасній культурі наявний яскраво виражений шар інновацій, які постійно ламають і перебудовують культурну традицію, істотно утруднюючи тим самим процеси соціалізації й адаптації молоді до постійно мінливих умов і вимог життя. Ускладнення й інтенсифікація соціокультурної реальності, що супроводжуються ламанням традицій і норм, стрімке та всеохоплююче поширення продуктів масової культури обумовили загрозливі масштаби сучасної кризи особистості.

Гуманітаризація освіти має на меті запобігти деформації духовного світу молодої людини і тим самим - остаточній дегуманізації суспільства.

Отже, для студентської молоді залишається характерною орієнтованість на традиційні цінності, що мають інструментальний характер та матеріальну спрямованість. Модернізація та постмодернізаційні цінностей студентської молоді, які, хоч відбуваються досить активно, як це можна зрозуміти з характеристик, все ж є амбівалентними. Однак система освіти, на відміну від студентської молоді, є досить консервативним шаром культури. [16]

Лише інтегративний підхід дає шанс на вихід із безвихідних схем споживацтва, що сьогодні нав'язують студентству. Адже принцип "більше мати", якщо аналізувати історію людства, ніколи не був каталізатором прогресу. До того ж XX століття досить наочно показало, що виховання не буває ні комуністичним, ні буржуазним. Воно може бути або моральним, або ні. Моральне виховання

передбачає, що всі суб'єкти виховного процесу різні. [14, с. 53]

У різних сферах діяльності все частіше потрібна не кваліфікація, а компетентність, яку можна розглядати у вигляді своєрідної суми навичок, властивої індивіду, що включають у себе кваліфікацію в точному значенні цього слова, соціальні поведінкові характеристики й здатність працювати в групі, ініціативність і готовність до ризику, здатність приймати рішення, прораховувати їхні можливі наслідки й нести за них відповідальність. Вузівській системі сьогодні необхідно "постачати" випускникам, окрім суто професійних знань, навичок, умінь орієнтуватися у зростаючому потоці інформації, ще й здатність до спілкування, уміння працювати в колективі й бути готовим до вирішення конфліктних ситуацій, до постійного відновлення й поповнення знань.

Саме фундаментальність підготовки відповідає актуальним задачам поставленим сучасністю перед системою освіти. Отже, сучасна суспільна ситуація в її духовних мірах характеризується необхідністю духовно-особистісного буття, вичерпаністю критичної тенденції та невідворотністю її заміни синергетичним ставленням до світу. Людство при цьому все більш усвідомлює свою цілісність та необхідність прагнути до людського співбуття та співтворчості. [9]

Професійні етики, як правило, стосуються тих видів професійної діяльності, наслідки або процеси якої мають особливий вплив на життя і долі інших людей або людства. У зв'язку з цим зараз можна виділити традиційні види професійної етики, такі як педагогічна, медична, юридична, етика ученого, і порівняно нові, поява або актуалізація яких пов'язані із зростанням ролі «людського чинника» в даному виді діяльності (наприклад, інженерна етика) або посиленням його впливу в суспільстві (журналістська етика). [5, с. 30]

Фахівець повинен усвідомлювати необхідність і сенс професійних етичних норм і принципів, обумовлених специфікою його професії, з тим щоб виробити у себе систему особових норм-орієнтирів у своїй професійній діяльності. Як і педагогічна етика в цілому, етика відносин і поведінки викладача ВНЗ включає декілька блоків. Це етика його ставлення до своєї праці, що включає: усвідомлення відповідальності перед студентами, колегами і своєю галуззю наукового знання;

вибір стратегії і тактики навчання; використання власного наукового досвіду як інформація для слухачів .

Специфічним для педагогіки ВНЗ є ставлення викладача до загальноприйнятих програм і стандартів вищої освіти, що регламентують викладацьку позицію. Ці стандарти можуть бути корисними орієнтирами, а можуть бути і перешкодою для творчої викладацької діяльності. [14, с. 45]

Отже, відносно педагога ВНЗ до навчального процесу на перший план виносяться такі вимоги, як свобода творчості, з'єднання в одне своєї наукової і навчальної діяльності, більш персоналізована відповідальність за результати навчання студентів. Етика ВНЗ, як і шкільна, включає етику взаємин двох головних учасників процесу безпосередньої передачі знань - викладача і студента, але відносини між ними встановлюються інші - демократичніші, ніж в школі між вчителем і учнем. Особливий блок складають відносини викладачів між собою - етика взаємодії педагогів у процесі досягнення загальної мети - передачі студентам надійних знань і становлення їх як майбутніх колег самих викладачів. Атрибутом вищої школи виступає мета наукової творчості, затребувана особливим становищем педагога ВНЗ, який зобов'язаний пов'язувати в своїй життєдіяльності функції викладача та вченого. Всі названі аспекти тісно переплітаються один з одним. Визначити, який з них важливіший, практично неможливо. [18, с. 34]

Останнім часом багато закордонних і вітчизняних фахівців пропонують різні шляхи реалізації вищої освіти на сучасній демократичній основі, одним із таких варіантів є нова «парадигма навчання» (Р.Барр і Дж.Тагг, Каліфорнія, США), яка значною мірою відображає процеси, що відбуваються як у світовій, так і у вітчизняній вищій школі. Суть нової концепції у співвідношенні викладання і навчання в сучасних стратегіях вищої освіти у всьому світі складається в руслі тенденції до зміни парадигм, яка полягає в переході від викладання до навчання . Традиційна парадигма, і до цього дня домінуюча в ВНЗ, свідчить, що це - заклади, які забезпечують викладання і навчання. Згідно з новою парадигмою, вони існують для того, щоб в них відбувався процес самостійного учення і навчання.

При цьому перехід до нової "парадигми навчання" звільняє ВНЗ від цілого

ряду чинників, які обмежують їх діяльність, зокрема, економічних. Сьогодні в період, коли росте попит на вищу освіту, ВНЗ навряд чи можуть ефективно задовольнити його при фіксованому або такому, що зменшується, фінансуванні, якщо вони слідують логіці "парадигми навчання", оскільки збільшення "вихідної потужності" без відповідного збільшення витрат загрожує зниженням якості. [34, с. 26] Так, якщо навчальний заклад спробує збільшити свою продуктивність шляхом, наприклад, збільшення складу академічних груп або викладацького навантаження, дуже скоро стане помітно, як негативно це відіб'ється на якості освіти.

ВИСНОВОК

Отже, школа — суспільна інституція, а педагогічна діяльність — це об'єктивно зумовлений засіб задля збагачення культури з кожним наступним поколінням. Австрійський філософ та психолог, лауреат Нобелівської премії з фізіології Клод Лоренц неодноразово зазначав подвійну природу культурних традицій. Він стверджував, що з однієї сторони їм властива схильність до надмірного переходу у "забобонність" або "доктрину". Але це так лише спочатку виглядає ніби "недоліком конструкції", а потім, є дійсно її сильною стороною. "Виявляється, що величезна консервативність у збереженні одного разу відчутого належить до життєво необхідних властивостей апарату традиції, що виконує в розвитку культури те ж завдання, яке в розвитку виду виконує геном".

1. До питання формування педагогічної етики у майбутніх вчителів зверталось не одне покоління вчених та провідних науковців зі всього світу. Серед них І. П. Калошин, Л. Маслоу, Клод Лоренс, І. Д. Бех. Це питання досить важливе для розбудови системи освіти на новому, більш високому рівні та за кращих умов взаємодії між всіма її учасниками.

Для якісного виконання своїх професійних обов'язків особистість має володіти перш за все високим рівнем розвитку інтелектуальних здібностей, тобто мати належний досвід та високий рівень морального, духовного та психологічного розвитку. Ці складові є невід'ємною частиною не лише професійного, а й творчого зростання педагога. Адже на нього покладена велика відповідальність. Від нього знань, умінь та навичок залежить майбутнє нації.

Від того як сьогодні вчитель зможе передати свій досвід дітям, залежить те яким буде завтра. Тому одних професійних якостей та кваліфікованої підготовки для навчання дітей недостатньо. Вчитель має володіти навичками психолога. Кожна дитина індивідуальна, і тому потребує особливого ставлення. Для залучення до навчання всіх без винятку, треба мати високий рівень розвитку творчих здібностей та креативності. Доведено, що під час ненав'язливої гри дитина легше сприймає інформацію та краще її запам'ятовує. Це відбувається завдяки тому, що працюють механізми довготривалої пам'яті.

2. Педагогічна етика – одна з найдавніших, найбільш стійких у часі та універсально прийнятих моральних систем у світі. Незважаючи на кордони та відстань, вона поєднує не один мільйон фахівців з усього світу, які тривалий час займаються її вивченням та присвятили своє життя освітній діяльності.

Раніше розвиток будь-якої науки часто зазнавав репресій, адже були постійні політичні перевороти, економічні кризи, соціальні потрясіння. Результатом цього був культурний занепад та подальші реформи, які безпосередньо стосувалися суспільного життя. Але наука була непохитною, а науковці не зраджували своїй ідеї донести до людства значення етики та її вплив на наше життя.

Лише в кінці ХХ ст. почався період значних змін, які супроводжували розвиток науки протягом всього часу її існування. На сьогодні складно робити якісь прогнози щодо майбутнього етики як науки, адже жоден науковець не може точно відповісти зміни будуть глобальними чи стануть лише тимчасовим явищем. Достеменно невідомо якою буде система цінностей після таких змін.

Однак чітко можна зазначити, що в першому п'ятнадцятилітті ХХІ ст. педагогічна етика не відійде назад до своїх початкових парадигм. Під час таких реалій надзвичайно необхідно суспільству в цілому та педагогічній громадськості зокрема дати гідну відповідь на філософський виклик епохи.

Має бути відповідь, щодо подальшого розвитку нової парадигми педагогічної етики. Адже від цього залежить наскільки будуть зрегульовані взаємні відносини між всіма учасниками педагогічного процесу, та набудуть конкретики стосунки між суб'єктами навчально-виховного процесу в майбутньому суспільстві.

3. Більш благородну професію складно знайти. Професія педагога виконує благородну місію: займається вдосконаленням виду «людина розумна» шляхом розвитку здібностей у кожної дитини. В цьому вбачається її головне призначення на сьогоднішній момент. Безперервна потреба вчителя у накопиченні знань та засвоєнні нової інформації є основою причиною для переходу від об'єктивних моральних цінностей і норм в суб'єктивну структуру моральної свідомості.

В більшості працівників галузі освіти основна потреба все ж таки у знаннях з дисциплін гуманітарного нахилу. Головне місце у розвитку моральної культури

вчителя займає потреба у пізнанні нового та гуманістична ціннісно-орієнтаційна спрямованість світогляду.

Для розвитку якісних відносин між усіма учасниками процесу навчання неабияке значення має особистість вчителя. Він головна дійова особа в цьому складному та багатогранному процесі. Лише кваліфікація вчителя та високий рівень морального розвитку дозволяє йому приймати виважені рішення щодо виховних заходів під час навчання. Також необхідно володіти знаннями з теорії та методики морального виховання.

Основне завдання вчителя – виховувати дітей. Вирішення цієї задачі безпосередньо залежить від рівня його морального та професійного розвитку. Якщо особистість вчителя недостатнього переймає духовний досвід попередніх поколінь та людства в цілому, це заважає виробляти нові інтелектуальні і морально-духовні цінності. Педагогічний процес, який посилається на гуманістичні цінності дозволяє вчителю зосередити увагу на розвитку особистих моральних якостей, професійних потреб, самовдосконаленню та підвищенні рівня морального, особистісного та професійного розвитку.

4. Один із важливіших компонентів змісту освіти є поняття «професійної етики». Ця наука виділена у окремий розділ, і займається вивченням моралі та специфіки відносин між людьми у суспільстві, допомагають правильно будувати відносини та знаходити вихід зі складних і суперечливих ситуацій.

Педагогічна етика має більш широке розуміння, ніж суміжні з нею дисципліни. Оскільки вона покликана допомогти розвинути у людині високі моральні цінності, педагогічні такт та морально-етичну орієнтованість, які необхідні для досягнення професійних вершин. Основна мета цієї науки – розвиток морально-етичних норм та правил поведінки у майбутніх вчителів, підвищення рівня моральної свідомості, а також відображення недоліків під час виконання професійних обов'язків.

Професійна етика оперує лише категорійними поняттями, які і відображають сутність її існування як науки. До них належать: «совість», «честь», «моральна свідомість», «моральний вчинок», «відповідальність», «обов'язок». Формування

професійно-етичних норм відбувається під впливом фахової діяльності в межах різних установ. Головним чинником у регуляції моральної поведінки майбутнього вчителя є його совість як осмислене переживання своїх вчинків, усвідомлення їхнього співвідношення до моральних норм, правил і традицій соціальної спільноти, до якої він належить.

Таким чином розвиток в системі освіти зосереджений на передовий досвід провідних країн світу та входження в новий науковий простір. Це потребує інновацій у сфері освіти, в тому числі і задля професійної підготовки майбутніх вчителів та формуванні в них педагогічного такту і етики.

5. Зовсім нещодавно важко було уявити, що світ почне так стрімко змінюватися. Але вже сьогодні це реальність. Наука та техніка не стоїть на місці, а науково-технічний прогрес швидко увійшов до нашого життя. Це стосується абсолютно всіх сфер людської діяльності. Не виняток і освіта. Адже із запровадженням сучасних технологій та виникненням комп'ютерів наше життя стало полегшеним з одного боку, а з іншого ці нововведення потребують певних навичок та досвіду роботи з ними.

Щодо освітньої діяльності, то використання надбань у розвитку науки та техніки значно полегшило та зробило більш цікавим освітній процес. Використання мультимедійних засобів на уроці дозволяє зосередити увагу дитини на шкільному предметі більш тривалий час. Це у свою чергу стимулює подальшу зацікавленість процесом навчання, та викликає бажання досягнути іншої інформації.

Сформовані та чітко усталені суспільні норми теж впливають на професійну діяльність вчителя, визначаючи правила його подальшої роботи за дітьми та критерії щодо особистого розвитку. Особа вчителя має гармонійно розвиватися у багатьох сферах. А не лише зі своєї дисципліни. Це дасть змогу краще досягнути сутність простих речей та перейняти досвід колег.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Ціннісна система у розвитку особистості // Вісник Полтавського
2. Бодальов А. А. Личность и общество / А. А. Бодальов. - М. : Педагогика, 1983.
3. Бойко А. М. Найвища цінність - людина / А. М. Бойко// Педагогіка і психологія. - 1995. - № 2. - С. 54-57.
4. Васянович Г. П. Вступ до філософії: навч. посіб. / Г П. Васянович. - Львів: Норма, 2001. - 216 с. 141
5. Васянович Г. П. Морально-правова відповідальність педагога (теоретико-методологічний аспект): монографія / Г. П. Васянович. - 2-ге вид. - Львів: Львів, держ. фін.-екон. ін-т, 2002. - 232 с.
6. Васянович Г.П. Вибрані твори: В 5-ти т. Т.3: Педагогічна етика: Навчальний посібник/ Г.П. Васянович. – Львів: Сполом,2010 – 2010. – 420с.
7. Вернадский В. И. Биосфера и ноосфера. - М.: Наука, 1989. - 258 с.
8. Вильке У. Общая структура нравственности в развитии общества / У. Вильке, И. Вильке // Методологические проблемы исследования социалистической морали и нравственного воспитания / под ред. Г. С. Прокопенко. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1987. - С. 92- 107.
9. Войтыла К. Этика и нравственность / К. Войтыла // Вопросы философии. - 1991. - № 1 - С. 29-54.
10. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский ; под ред. В. В.
11. Галузинський Б. М. Педагогіка: теорія та історія : навч. посіб. / Б. М. Галузинський, М. Б. Євтух. - К.: Рад. шк., 1995. - 237 с.
12. Гессен С. И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию / С. И. Гессен ; отв. ред. и сост. П. В. Алексеев. - М.: Школа-Пресс, 1995. - 448 с.
13. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У Гончаренко. - К.: Либідь, 1997. - С. 75.
14. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб./ І.М.Дичківська – К.: «Академвидав», 2004 – С.277.

15. Дубасенюк О.А. Упровадження освітніх інновацій в системі вищої освіти// Інновації у вищій освіті:проблеми, досвід, 142 перспективи:монографія /за ред. П.Ю.Сауха. - Житомир:Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка,2011. – С.62-91.
- Збірник законодавчих та нормативних актів про освіту. - К., 1994. - Вип. 1. - 334 с.
16. Зеленкова И. Л. Основы этики : учеб. пособие / И. Л. Зеленко-ва. - Минск: Тетра Системе, 1998. - 496 с.
17. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали І реалії: наук.-метод. посіб. / І. А. Зязюн. - К.: МАУП, 2000. - 312 с.
18. Ильин И. А. Путь к очевидности / И. А. Ильин. - М.: Республика, 1993. - 431 с.
19. Каган М. С. Мир общения: Проблема межсубъектных отношений / М. С. Каган. - М.: Политиздат. 1968. - 319 с.
20. Калошина И. П. Структура и механизмы творческой деятельности: (Монография). - М.: МГУ, 1983. - 166 с.
21. Каминская М. В. Педагогический диалог в деятельности современного учителя / М. В. Каминская. - М.: Смысл, 2003. - 284с.
22. Касьяненко М. Д. Педагогіка співробітництва : навч. посіб. / М. Д. Касьяненко ; за ред. М. А. Симоненко. - К. : Вища шк., 1997. - 304 с.
23. Клепиков О. І. Основи творчості особи: Навч. посібник: /О. І. Клепиков, І. Т. Кучерявий. - К.: Вища школа, 1996. - 295 с.
24. Ковальчук В.Ю.Модернізація вітчизняної освіти як ще одне наближення до Європи // В.Ю.Ковальчук // Україна в контексті євроінтеграції: Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції. – Наукове видання. – Суми: Вид-во СумДУ, 2005. – С.75- 77.
25. Козловець М.А. Українська вища освіта в дискурсі глобалізаційних процесів// Інновації у вищій освіті:проблеми, досвід, 143 перспективи:монографія /за ред. П.Ю.Сауха. - Житомир:Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка,2011. – С.18-32.
26. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. – К.:Грамота,2005. – С.59 – 60.
27. Кудін В. О. Засоби масової інформації та професійна освіта: філософсько-педагогічний аспект дослідження / В. О. Кудін. - Х.: НТУ "ХПІ", 2002. - 207 с.

27. Леонтьев А. Н. Педагогическое общение / А. Н. Леонтьев. - М.: Знание, 1979. - 48 с.
28. Маслоу А. Г. Новые рубежи человеческой природы / Пер с англ.; - М.: Смысл, 1999. - 425 с.
29. Машкіна Л. А. «Виховні системи» посібник /Рівне, 2000. – 268 с.
30. Мовчан В. С «Етика» Навчальний посібник / К.: Знання, 2007.- 483 с.
31. Муздыбаев К. Психология ответственности / К. Муздыбаев. - Л.: Наука, 1983. - 239 с.
32. Наумчик В. Н. Этика педагога : учеб.-метод, пособие / В. Н. Наум-чик, Е. А. Савченко. - Минск: Універсітэцкае, 1999. - 216 с.
33. Нравственное воспитание: философско-этические основы; З. А. Блюмкин, Г. Н. Гумницкий, Т. В. Цырлина - Воронеж: ВГУ, 1990. - 141 с.
34. Остапенко Н. Н. Нравственный аспект творческих способностей специалиста // Формирование творческих способностей: сущность, условия, эффективность: Сб. науч. тр. – Свердловск: СИПИ, 1990. - С. 67-75.
35. Павловская О. А. Нравственность. Личность. Трудовой коллектив: (Монография). – Минск: Навука і тэхніка, 1991. – 96 с.
36. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. - К.: Вища шк., 1997. - 349 с.
37. Подласый И. П. Педагогика: учебник для студ. высших пед. учеб. заведений / И. П. Подласый. - М.: Владос, 1996. - 613 с.
38. Про вищу освіту: Закон України від 17.01.2002 р. № 2984111 // Відомості Верховної Ради України. - 2002. - № 20. - Ст. 134.
39. Формирование профессиональной направленности студентов педагогических вузов: / Етико-педагогическое образование и нравственное воспитание // Под. ред. З. А. Гришина, В. Момова и др. – Владимир: ВГПИ, 1976. – 134 с.

ЕЛЕКТРОННІ ДЖЕРЕЛА

1. <http://bdpu.org/wpcontent/uploads/2019/02/%D0%9B%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%B0-%D0%9B%D1%96%D1%81%D1%96%D0%BD%D0%B0.pdf>
2. <http://distance.dnu.dp.ua/ukr/nmmateriali/documents/pedagogikavsh.pdf>
3. <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/3207/2/Moralna%20kultura.pdf>
4. http://ipood.com.ua/data/NDR/Vyhovni_systemy/2013_Mashkina_posibnyk.pdf
5. http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009/Tezaurus_K_2007.htm
6. http://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/upbring/33843/
7. <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14140/>
8. <http://www.info-library.com.ua/books-text-9011.html>
9. http://www.vuzlib.com.ua/articles/book/43004_Moralna_kultura_vchitelja_mono/1.html
10. https://pidruchniki.com/16820503/etika_ta_estetika/predmet_struktura_funktsiyi_zavdannya_pedagogichnoyi_etiki
11. https://pidruchniki.com/81054/etika_ta_estetika/pedagogichna_etika
12. <https://textbook.com.ua/etika-ta-estetika/1473446676>
13. <https://westudents.com.ua/glavy/25887-13-predmet-struktura-funkts-zavdannya-pedagogchno-etiki.html>
14. <https://www.kursak.com/predmet-meta-struktura-ta-funktsii-etyky-iak-nauky/>
15. <https://xreferat.com/71/4182-1-sutn-st-zm-st-pedagog-chno-etiki.html>